

**Minister Rolnictwa
i Rozwoju Wsi**

**Wytyczne szczegółowe w zakresie przyznawania, wypłaty i zwrotu pomocy
finansowej w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata
2023 – 2027 dla interwencji I.10.6.1 – Rozwój współpracy w ramach łańcucha
wartości (dotacja) – w gospodarstwie**

Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi

Stefan Krajewski

/podpisano elektronicznie/

Warszawa, 25 listopada 2025 r.

Podstawa prawna

Wytyczne zostały wydane na podstawie art. 6 ust. 2 pkt 3 ustawy z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027 (Dz. U. z 2024 r. poz. 1741 oraz z 2025 r. poz. 321).

Obowiązywanie wytycznych

Niniejsze wytyczne obowiązują od dnia 28 listopada 2025 roku.

Spis treści

I. Słownik pojęć	5
II. Wykaz skrótów	8
III. Informacje ogólne	10
IV. Przyznawanie pomocy	11
IV.1. Warunki podmiotowe	12
IV.2. Warunki przedmiotowe	14
IV.3. Biznesplan	14
IV.4. Kryteria wyboru operacji	15
IV.5. Minimalna liczba punktów oraz kryteria rozstrzygające	16
IV.6. Szczególne zasady przyznawania pomocy	16
IV.7. Katalog kosztów kwalifikowalnych i niekwalifikowalnych	17
V. Wypłata pomocy	19
V.1. Warunki wypłaty pomocy	19
V.2. Warunki wypłaty pomocy w ramach płatności ryczałtowej	20
V.2.1 Warunki wypłaty I raty pomocy w ramach płatności ryczałtowej	21
V.2.2 Warunki wypłaty II raty pomocy w ramach płatności ryczałtowej	22
V.3. Warunki wypłaty pomocy w ramach refundacji	22
VI. Zobowiązania beneficjenta w OZC	23
VII. Zwrot pomocy	24
Załącznik nr 1 – Wykaz rodzajów działalności objętych wsparciem wg Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) w ramach interwencji I.10.6.1	25
Załącznik nr 2 – Wykaz rodzajów kosztów związanych ze Strategią „Od pola do stołu” na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego w ramach interwencji I.10.6.1	27
Załącznik nr 3 – Wykaz rodzajów kosztów (budowy, w tym rozbudowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją infrastruktury) związanych z ochroną	

środowiska lub przeciwdziałaniem zmianom klimatu na potrzeby wykonywanej działalności przetwórczej w zakresie przetwarzania i sprzedaży/zbywania przetworzonych produktów rolnych w ramach interwencji I.10.6.129

I. Słownik pojęć

beneficjent – podmiot, któremu przyznano pomoc

działalność marginalna, lokalna i ograniczona – działalność uznawana za działalność marginalną, lokalną i ograniczoną zgodnie z § 2 rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 21 marca 2016 r. w sprawie szczegółowych warunków uznania działalności marginalnej, lokalnej i ograniczonej

gospodarstwo – gospodarstwo w rozumieniu art. 3 rozporządzenia 2021/2115; oznacza wszystkie składniki wykorzystywane do działalności rolniczej i zarządzane przez rolnika, do których zalicza się składniki materialne i niematerialne, jeżeli stanowią zorganizowaną całość gospodarczą

innowacja – to wprowadzenie nowych produktów lub procesów, w tym technologii, w skali gospodarstwa lub przedsiębiorstwa

koszty kwalifikowalne – koszty, które są niezbędne do realizacji zadań kwalifikowalnych, uzasadnione zakresem operacji i niezbędne do osiągnięcia jej celu oraz racjonalne

koszty niekwalifikowalne – każdy koszt poniesiony, który nie jest kosztem kwalifikowalnym

mikroprzedsiębiorca – osoba fizyczna wykonująca działalności gospodarczą w rozumieniu załącznika I do rozporządzenia 2022/2472

numer EP – numer identyfikacyjny nadany w trybie przepisów o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności

okres związania celem – okres po wypłacie płatności końcowej w trakcie, którego beneficjent powinien utrzymać spełnienie warunków przyznania pomocy i wypłaty oraz realizować lub zrealizować określone zobowiązania w ramach danej interwencji PS WPR

płatność końcowa – płatność po zrealizowaniu całej operacji

płatność pośrednia – płatność po zrealizowaniu każdego z etapów operacji, jeżeli dany etap nie jest etapem końcowym

pomoc de minimis – jest to pomoc publiczna, która jest określona w rozporządzeniu 2023/2831

produkty rolne – zgodnie z art. 2 pkt 7 rozporządzenia 2022/2472 oznaczają produkty wymienione w załączniku I do TFUE (produkty Annex), z wyjątkiem produktów rybołówstwa i akwakultury wymienionych w załączniku I do rozporządzenia 1379/2013

produkty nierolne – produkty niewymienione w załączniku I do TFUE (produkty non-Annex)

przetwarzanie produktów rolnych – zgodnie z art. 2 pkt 45 rozporządzenia 2022/2472, wszelkie czynności dokonywane na produktach rolnych, w wyniku których powstają produkty będące również produktami rolnymi, z wyjątkiem przeprowadzanych w gospodarstwie czynności niezbędnych do przygotowania produktów zwierzęcych lub roślinnych do pierwszej sprzedaży

regulamin naboru wniosków – regulamin naboru wniosków o przyznanie pomocy, o którym mowa w ustawie PS WPR

rok wyjściowy – rok kalendarzowy, w którym jest składany wniosek o przyznanie pomocy

rolniczy handel detaliczny – działalność w rozumieniu art. 3 ust. 3 pkt 29b ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia

rolnik – osoba fizyczna w rozumieniu art. 3 pkt 1 rozporządzenia 2021/2115, której gospodarstwo jest położone na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i która spełnia następujące warunki:

1) wykonuje lub rozpoczyna wykonywanie działalności w zakresie, o którym mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 1 i 2 niniejszych wytycznych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;

2) podlega ubezpieczeniu społecznemu rolników w pełnym zakresie z mocy ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (Dz. U. z 2024 r. poz. 90) jako rolnik lub przyznano jej płatności bezpośrednie, o których mowa w przepisach ustawy PS WPR, co najmniej w roku poprzedzającym rok złożenia wniosku o przyznanie pomocy;

3) ma nadany numer identyfikacyjny w trybie przepisów ustawy z dnia 18 grudnia 2003 r. o krajowym systemie ewidencji producentów, ewidencji gospodarstw rolnych oraz ewidencji wniosków o przyznanie płatności;

4) w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy ma ukończone 18 lat

wnioskodawca – podmiot ubiegający się o przyznanie pomocy

wydatki kwalifikowalne – wydatki poniesione przez beneficjenta w związku z realizacją umowy, określone w PS WPR dla interwencji I.10.6.1

wytwarzanie produktów nierolnych – przetwarzanie produktów rolnych na produkty nierolne (pomoc będzie przyznana na zasadach pomocy de minimis)

wytyczne podstawowe – wytyczne w zakresie pomocy finansowej w ramach PS WPR 2023 – 2027 (<https://www.gov.pl/web/rolnictwo/wytyczne-podstawowe-w-zakresie-pomocy-finansowej-w-ramach-planu-strategicznego-dla-wspolnej-polityki-rolnej-na-lata-20232027>)

zorganizowana forma współpracy rolników – współpraca rolników i tworzenie wspólnych struktur gospodarczych takich jak:

- 1) grupy producentów rolnych i ich związki;
- 2) spółdzielnie, w tym spółdzielnie rolników;
- 3) organizacje producentów i ich zrzeszenia;
- 4) organizacje międzybranżowe

II. Wykaz skrótów

ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

CEIDG – Centralna Ewidencja i Informacja o Działalności Gospodarczej

Interwencja I.10.6.1 – interwencja objęta PS WPR o kodzie nr I.10.6.1 – Rozwój współpracy w ramach łańcucha wartości (dotacja) – w gospodarstwie

KRUS – Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

KPO – Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności

MOL – działalność marginalna, lokalna i ograniczona

OOW – ostateczny odbiorca wsparcia, o którym mowa w art. 141a pkt 6 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju KPO

ONW – obszar o niekorzystnych warunkach gospodarowania

OZC – okres związania celem

PS WPR – Plan Strategiczny dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027

RHD – rolniczy handel detaliczny

rozporządzenie 2021/2115 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2115 z dnia 2 grudnia 2021 r. ustanawiające przepisy dotyczące wsparcia planów strategicznych sporządzanych przez państwa członkowskie w ramach wspólnej polityki rolnej (planów strategicznych WPR) i finansowanych z Europejskiego Funduszu Rolniczego Gwarancji (EFRG) i z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz uchylające rozporządzenia (UE) nr 1305/2013 i (UE) nr 1307/2013

rozporządzenie 2021/2116 – rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/2116 z dnia 2 grudnia 2021 r. w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, zarządzania nią i monitorowania jej oraz uchylenia rozporządzenia (UE) nr 1306/2013

rozporządzenie 2022/2472 – rozporządzenie Komisji (UE) 2022/2472 z dnia 14 grudnia 2022 r. uznające niektóre kategorie pomocy w sektorach rolnym i leśnym oraz na obszarach wiejskich za zgodne z rynkiem wewnętrznym w zastosowaniu art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej

rozporządzenie 2023/2831 – rozporządzenie Komisji (UE) nr 2023/2831 z dnia 13 grudnia 2023 r. w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do pomocy *de minimis*

TFUE – Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej

UE – Unia Europejska

ustawa PS WPR – ustawa z dnia 8 lutego 2023 r. o Planie Strategicznym dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023 – 2027

WOP – wniosek o płatność (refundacja)

WOP I – wniosek o płatność I raty płatności ryczałtowej

WOP II – wniosek o płatność II raty płatności ryczałtowej

WOPP – wniosek o przyznanie pomocy

III. Informacje ogólne

1. Niniejsze wytyczne uzupełniają wytyczne podstawowe w odniesieniu do interwencji I.10.6.1.
2. Niniejsze wytyczne określają:
 - 1) warunki przyznania pomocy;
 - 2) kryteria wyboru operacji wraz z określeniem minimalnej liczby punktów umożliwiającej przyznanie pomocy oraz z kryteriami rozstrzygającymi;
 - 3) warunki realizacji operacji;
 - 4) formę, w jakiej przyznawana jest pomoc, wysokość pomocy oraz maksymalny dopuszczalny poziom pomocy;
 - 5) warunki wypłaty pomocy;
 - 6) zobowiązania w okresie związania celem;
 - 7) warunki zwrotu wypłaconej pomocy;
 - 8) listę niektórych załączników do WOPP.
3. Interwencja przyczynia się głównie do realizacji celu (SO3 – interwencji I.10.6.1 PS WPR) poprawy pozycji rolników w łańcuchu wartości.
4. Pomoc wpłynie na zróżnicowanie i skrócenie etapów łańcucha żywnościowego.
5. Pomoc realizuje pośrednio następujące cele szczegółowe WPR:
 - 1) wspieranie godziwych dochodów gospodarstw i odporności sektora rolnictwa w całej Unii Europejskiej w celu zwiększenia długoterminowego bezpieczeństwa żywnościowego oraz różnorodności w rolnictwie, a także zapewnienia stabilności ekonomicznej produkcji rolnej w Unii Europejskiej;
 - 2) zwiększenie zorientowania na rynek i konkurencyjności gospodarstw, zarówno w perspektywie krótkoterminowej, jak i długoterminowej, w tym większe ukierunkowanie na badania naukowe, technologię i cyfryzację;
 - 3) przyciąganie i wspieranie młodych rolników i innych nowych rolników oraz ułatwienie zrównoważonego rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich;
 - 4) promowanie zatrudnienia, wzrostu, równości płci, w tym udziału kobiet w rolnictwie, włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki o obiegu zamkniętym i zrównoważonego leśnictwa.

6. Niniejsze wytyczne zostały wydane w celu prawidłowej realizacji przez ARiMR zadań związanych z przyznawaniem i wypłatą pomocy finansowej, w szczególności w celu opracowania ogłoszenia o naborze wniosków o przyznanie pomocy, regulaminu naboru wniosków oraz procedur dotyczących przyznawania wypłaty i zwrotu pomocy.

IV. Przyznawanie pomocy

1. Pomoc przyznaje się, w zależności od rodzaju wnioskodawcy, w formie płatności ryczałtowej wypłacanej w dwóch ratach lub w formie refundacji części kosztów kwalifikowalnych poniesionych przez beneficjenta.
2. Pomoc w formie płatności ryczałtowej przyznaje się na jednego beneficjenta w okresie realizacji PS WPR, w zależności od wielkości operacji:
 - 1) w przypadku wykonywania lub podejmowania wykonywania działalności w ramach RHD w kwotach – nie więcej niż:
 - a) 30 000 zł albo
 - b) 60 000 zł albo
 - c) 120 000 zł;
 - 2) w przypadku podejmowania wykonywania działalności gospodarczej/MOL w kwotach – nie więcej niż:
 - a) 30 000 zł albo
 - b) 60 000 zł albo
 - c) 120 000 zł;– do wysokości 65% kosztów kwalifikowalnych operacji.
3. Pomoc w formie refundacji przyznaje się w przypadku wykonywania działalności gospodarczej (w tym MOL) przez mikroprzedsiębiorcę w kwocie do 500 000 zł i do wysokości 50% kosztów kwalifikowalnych operacji. Minimalna kwota pomocy na jednego beneficjenta w okresie realizacji PS WPR na realizację operacji w formie refundacji wynosi 10 000 zł.
4. Ocena WOPP jest przeprowadzana według zasad określonych w wytycznych podstawowych, w tym również w zakresie zasad równego traktowania i przejrzystości, na podstawie złożenia przez wnioskodawcę:
 - a) kosztorysu inwestorskiego, w przypadku gdy operacja dotyczy budowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją,

- b) kopii co najmniej 2 ofert dotyczących nabycia rzeczy lub usług, otrzymanych od różnych dostawców lub wykonawców, a w przypadku gdy nie istnieje możliwość ich nabycia od 2 dostawców lub wykonawców, w szczególności ze względu na konieczność zastosowania technologii zgodnej z technologią stosowaną przez podmiot ubiegający się o przyznanie pomocy, kopię co najmniej 1 oferty – w przypadku kosztu, którego wartość przekracza 20 000 złotych netto w zakresie innym niż budowa, przebudowa lub remont połączony z modernizacją.
5. Dodatkowo do WOPP dołącza się co najmniej:
- 1) biznesplan;
 - 2) kopię promesy udzielenia kredytu lub kopie umowy kredytowej, jeżeli operacja będzie współfinansowana ze środków pochodzących z kredytu – w przypadku wnioskodawcy będącego mikroprzedsiębiorcą, o którym mowa w podrozdziale IV. ust. 3.
6. Pomoc może być przyznana następcy prawnemu beneficjenta lub nabywcy całości albo części gospodarstwa beneficjenta na zasadach określonych w wytycznych podstawowych.

IV.1. Warunki podmiotowe

1. Pomoc przyznaje się wnioskodawcy, który jest:
- 1) rolnikiem lub małżonkiem rolnika, który spełnia następujące warunki:
 - a) zobowiązuje się do podjęcia lub kontynuowania wykonywania działalności w zakresie objętym operacją w ramach RHD,
 - b) zobowiązuje się do przetwarzania produktów rolnych i w wyniku tego procesu wytwarzania oraz zbywania przetworzonych produktów rolnych lub nierolnych – z wyłączeniem produktów rybołówstwa i akwakultury,
 - c) w przypadku podejmowania działalności w ramach RHD, wielkość ekonomiczna gospodarstwa wnioskodawcy w roku wyjściowym powinna wynosić 25 tys. euro i powyżej lub operacja realizowana jest w gospodarstwie beneficjenta interwencji I.11 „Premie dla młodych rolników”,

2) rolnikiem, małżonkiem rolnika lub domownikiem, który spełnia następujące warunki:

- a) zobowiązuje się do podjęcia i wykonywania działalności gospodarczej (zgodnie z listą działalności gospodarczych określoną w załączniku nr 1 do niniejszych wytycznych)/MOL w zakresie objętym operacją,
- b) zobowiązuje się do przetwarzania produktów rolnych i w wyniku tego procesu wytwarzania oraz sprzedaży przetworzonych produktów rolnych lub nierolnych, z wyłączeniem produktów rybołówstwa i akwakultury,

3) mikroprzedsiębiorcą, który spełnia następujące warunki:

- a) zobowiązuje się do kontynuowania wykonywania działalności gospodarczej, w tym MOL (zgodnie z listą działalności określoną w załączniku nr 1 do niniejszych wytycznych) w zakresie objętym operacją,
- b) posiada gospodarstwo rolne samoistnie lub zależnie (dzierżawa) oraz wykorzystuje w procesie przetwarzania produkty rolne z tego gospodarstwa (na poziomie co najmniej 50% przetwarzanych produktów rolnych w ujęciu ilościowym),
- c) zobowiązuje się do przetwarzania produktów rolnych i w wyniku tego procesu wytwarzania oraz sprzedaży przetworzonych produktów rolnych lub nierolnych, z wyłączeniem produktów rybołówstwa i akwakultury,
- d) jest zdolny do zrealizowania operacji oraz osiągnięcia i utrzymania jej efektów w OZC

– oraz spełnia warunki przedmiotowe do objęcia operacji wsparciem.

2. Warunek, o którym mowa w ust. 1 pkt 2 lit. a, może być spełniony wyłącznie przez wnioskodawcę, który w okresie ostatnich 12 miesięcy poprzedzających dzień złożenia wniosku o przyznanie pomocy, nie prowadził działalności gospodarczej ujętej w wykazie rodzajów działalności objętych wsparciem według Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) stanowiącym załącznik nr 1 do wytycznych. Nieprowadzenie takiej działalności podlega weryfikacji na podstawie danych zawartych w CEIDG.

3. W przypadku ubiegania się o pomoc w ramach RHD, pomoc nie może zostać przyznana podmiotowi, który prowadzi działalność gospodarczą, w zakresie którego dotyczy operacja objęta wnioskiem.
4. Wnioskodawca będący mikroprzedsiębiorcą, o którym mowa w ust. 1 pkt 3 oświadcza, że wykonywana przez niego działalność gospodarcza (w tym MOL) nie jest zawieszona w CEIDG.
5. Warunek, o którym mowa w ust. 1 pkt 3, dotyczący posiadania statusu mikroprzedsiębiorcy, powinien być spełniony co najmniej w dniu złożenia wniosku o przyznanie pomocy.
6. Określenie statusu przedsiębiorstwa w zakresie definicji mikroprzedsiębiorstwa w rozumieniu załącznika 1 do rozporządzenia 2022/2472, weryfikowane jest na podstawie wysokości obrotu lub sumy bilansowej wyrażonych w złotych i przeliczane jest na euro według średniego kursu ogłaszanego przez Narodowy Bank Polski w ostatnim dniu roku obrotowego.

IV.2. Warunki przedmiotowe

1. Pomoc udzielana jest na inwestycje materialne i niematerialne dotyczące przetwarzania lub sprzedaży/zbywania produktów rolnych lub nierolnych, z wyłączeniem produktów rybołówstwa i akwakultury w następującym zakresie:
 - 1) podejmowania lub wykonywania działalności w zakresie przetwarzania oraz zbywania przetworzonych produktów rolnych w ramach RHD;
 - 2) podejmowania i wykonywania działalności gospodarczej/MOL w zakresie przetwarzania produktów rolnych oraz sprzedaży przetworzonych produktów rolnych i nierolnych;
 - 3) wykonywania działalności gospodarczej jako mikroprzedsiębiorca (w tym MOL) w zakresie przetwarzania produktów rolnych oraz sprzedaży przetworzonych produktów rolnych i nierolnych.
2. Wyłączone jest wsparcie kosztów bezpośrednio związanych z produkcją podstawową produktów rolnych w rozumieniu art. 2 pkt 44 rozporządzenia 2022/2472 oraz kosztów związanych ze zbywaniem/sprzedażą tych produktów w formie nieprzetworzonej.

IV.3. Biznesplan

1. Pomoc przyznaje się, jeżeli wnioskodawca:
 - 1) złożył biznesplan dotyczący realizacji operacji oraz
 - 2) zobowiązał się do zrealizowania tego biznesplanu.
2. Biznesplan stanowi załącznik do WOPP.

IV.4. Kryteria wyboru operacji

1. Punkty przyznaje się według następujących kryteriów:
 - 1) dla operacji przyczyniających się do realizacji celów Strategii „Od pola do stołu” (zgodnie z załącznikiem nr 2 do niniejszych wytycznych) – 5 punktów;
 - 2) dla operacji posiadających komponent kosztów inwestycyjnych dotyczących ochrony środowiska, stanowiących co najmniej 20% kosztów kwalifikowalnych operacji (zgodne z załącznikiem nr 3 do niniejszych wytycznych) – 4 punkty;
 - 3) dla operacji, w których co najmniej 50% kwalifikowalnych kosztów inwestycyjnych dotyczy inwestycji o charakterze innowacyjnym tj. w zakresie wprowadzenia nowych produktów lub procesów, w tym technologii, w skali gospodarstwa lub przedsiębiorstwa – 3 punkty;
 - 4) dla inwestycji realizowanych w ramach operacji w gminach należących do powiatów, w których bezrobocie, według danych publikowanych przez Główny Urząd Statystyczny w miesiącu poprzedzającym miesiąc podania do publicznej wiadomości ogłoszenia o naborze wniosków o przyznanie pomocy, było:
 - a) najwyższe w kraju – 3 punkty,
 - b) niższe niż bezrobocie, o którym mowa w lit. a – liczba punktów z dokładnością do dwóch miejsc po przecinku, która jest proporcjonalnie mniejsza od liczby punktów określonej w lit. a, zgodnie z wartością bezrobocia.
2. Punkty dodatkowe przyznaje się rolnikom podejmującym wykonywanie działalności przetwórczej, o których mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 1 i 2, według poniższych kryteriów:

- 1) dla osób fizycznych, które są ubezpieczone w KRUS z mocy ustawy w pełnym zakresie – 2 punkty;
 - 2) dla młodych rolników, tj. rolników, którzy w dniu złożenia WOPP mają nie więcej niż 40 lat (nieukończone 41 lat) – 5 punktów;
 - 3) dla kobiet – 3 punkty;
 - 4) dla gospodarstwa, w którym co najmniej 50% gruntów użytkowanych przez to gospodarstwo znajduje się na ONW typ górski lub ONW typ specyficzny strefa II (tylko obszary, w których 50% powierzchni użytków rolnych znajduje się powyżej 350 m n.p.m.) – 2 punkty.
3. Punkty przyznawane w ramach powyższych kryteriów sumują się.

IV.5. Minimalna liczba punktów oraz kryteria rozstrzygające

1. Pomoc nie może zostać przyznana, jeżeli wnioskodawca uzyskał mniej niż 2 punkty.
2. Spośród wnioskodawców, którzy uzyskali taką samą liczbę punktów pierwszeństwo w uzyskaniu pomocy ma operacja:
 - 1) realizowana przez osobę młodszą – w przypadku wnioskodawcy, o którym mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 1 i 2;
 - 2) a w dalszej kolejności z niższą wnioskowaną kwotą pomocy – w przypadku wnioskodawcy, o którym mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 3.

IV.6. Szczególne zasady przyznawania pomocy

1. Niedozwolone jest podwójne finansowanie wydatków w ramach operacji.
2. Podwójne finansowanie oznacza w szczególności:
 - 1) więcej niż jednokrotne przedstawienie do rozliczenia tego samego wydatku albo tej samej części wydatku ze środków publicznych, w tym UE w jakiegokolwiek formie (w szczególności dotacji, pożyczki, gwarancji/poręczenia);
 - 2) uzyskanie pomocy publicznej w kwocie przekraczającej wartość kosztów kwalifikowalnych operacji.
3. Pomoc może być wypłacona tylko raz w okresie realizacji PS WPR podmiotom, o których mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 1 i 2 niniejszych wytycznych w ramach interwencji I.10.6.1.

4. W przypadku współposiadania gospodarstwa pomoc może być wypłacona tylko raz na dane gospodarstwo w ramach niniejszej interwencji.
5. Pomocy nie przyznaje się podmiotowi, któremu jako OOW udzielono wsparcia na te same wydatki w ramach kosztów kwalifikowalnych w części nr 3 inwestycji A1.4.1. KPO „Inwestycje na rzecz dywersyfikacji i skracania łańcucha dostaw produktów rolnych i spożywczych oraz budowy odporności podmiotów uczestniczących w łańcuchu” w zakresie wsparcia dla rolników i rybaków dotyczącego przetwarzania lub wprowadzania do obrotu produktów rolnych, spożywczych, rybołówstwa lub akwakultury, chyba że wsparcia udzielono, lecz odmówiono jego wypłaty.
6. Kosztem kwalifikowalnym są koszty poniesione przez wnioskodawcę nie wcześniej niż od dnia złożenia WOPP i nie później niż do dnia 30 czerwca 2029 r., z wyjątkiem kosztów ogólnych zgodnie z podrozdziałem IX.1 ust. 2 wytycznych podstawowych.
7. Beneficjent poniesie koszty kwalifikowalne, stanowiące podstawę wyliczenia przysługującej mu pomocy, w formie rozliczenia bezgotówkowego.
8. Beneficjent poniesie koszty kwalifikowalne operacji z zachowaniem zasad równego traktowania, przejrzystości i racjonalności oraz dołożenia wszelkich starań w celu uniknięcia konfliktu interesów, rozumianego jako brak bezstronności i obiektywności w wypełnianiu zadań objętych wsparciem.
9. Pomoc publiczna udzielana jest na podstawie art. 145 rozporządzenia 2021/2115.
10. W przypadku wytwarzania produktów nierolnych, pomoc jest przyznawana jako pomoc de minimis na podstawie rozporządzenia 2023/2831.

IV.7. Katalog kosztów kwalifikowalnych i niekwalifikowalnych

1. Do kosztów kwalifikowalnych zalicza się koszty:
 - 1) związane z budową, rozbudową, przebudową lub remontem połączonym z modernizacją, niezbędne do wdrożenia inwestycji w zakresie zakupu maszyn, urządzeń lub wyposażenia:
 - a) budynków i budowli do przetwarzania, magazynowania, przygotowywania do sprzedaży lub wprowadzania do obrotu produktów rolnych lub kontroli laboratoryjnej produktów rolnych,

- b) budynków i budowli infrastruktury technicznej,
 - c) pomieszczeń higieniczno–sanitarnych,
 - d) pomieszczeń administracyjnych, stanowiących integralną część obiektów, służących działalności objętej wsparciem, przy czym inwestycje dotyczące pomieszczeń administracyjnych nie mogą przekroczyć 10% powierzchni tych budynków;
- 2) budowy, w tym rozbudowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją infrastruktury i urządzeń do składowania i zagospodarowania odpadów, oczyszczalni ścieków, biogazowni, systemów fotowoltaicznych, słonecznych systemów grzewczych, magazynów energii, instalacji odzysku ciepła, pomp ciepła, kotłów i pieców na biomasę (z wyłączeniem kotłów do spalania słomy), a także zastosowania czynników chłodniczych o zmniejszonym lub neutralnym oddziaływaniu na środowisko – o ile są związane z przetwarzaniem, magazynowaniem, przygotowaniem do sprzedaży lub sprzedażą/zbywaniem;
- 3) realizacji inwestycji związanej z wykonaniem celów Strategii „Od pola do stołu” (zgodne z załącznikiem nr 2 do niniejszych wytycznych);
- 4) dotyczące:
- a) zakupu nowych maszyn, urządzeń lub wyposażenia do:
 - magazynowania lub przygotowania produktów rolnych do przetwarzania,
 - przetwarzania produktów rolnych,
 - magazynowania produktów rolnych lub półproduktów oraz przygotowania ich do sprzedaży/zbywania,
 - b) zakupu nowej aparatury pomiarowej, kontrolnej oraz sprzętu do sterowania procesem produkcji lub magazynowania,
 - c) zakupu oprogramowania służącego do zarządzania wspieraną działalnością lub sterowania procesem produkcji lub magazynowania oraz zakupu lub rozbudowy systemów teleinformatycznych oraz zakupu patentów, licencji, praw autorskich i znaków towarowych,
 - d) wdrożenia systemów zarządzania jakością,

- e) nowych terminali płatniczych do obsługi bezgotówkowej oraz nowego sprzętu komputerowego i oprogramowania lub usługi informatycznej dotyczącej sprzedaży na odległość produktów rolnych, spożywczych z wyłączeniem produktów rybołówstwa lub akwakultury,
 - f) transportu i montażu do miejsca realizacji operacji materiałów służących realizacji operacji oraz maszyn i urządzeń objętych operacją;
- 5) ogólne, związane z operacją w części nieprzekraczającej 10% pozostałych kosztów kwalifikowalnych, w tym koszt sporządzenia biznesplanu w wysokości nieprzekraczającej kwoty 5 000 złotych netto.
2. Do kosztów kwalifikowalnych nie zalicza się kosztów:
- 1) wymienionych w podrozdziale VIII.2. wytycznych podstawowych;
 - 2) podatku od towarów i usług (VAT);
 - 3) leasingu;
 - 4) ubezpieczeń;
 - 5) zakupu, budowy lub modernizacji budynków lub pomieszczeń mieszkalnych lub innych niezwiązanych z działalnością objętą wsparciem;
 - 6) zakupu środków transportu;
 - 7) zakupu udziałów/akcji w podmiotach gospodarczych (inwestycje kapitałowe);
 - 8) refinansowania zaciągniętych zobowiązań;
 - 9) wynagrodzeń pracowników wnioskodawcy zatrudnionych na umowę o pracę na czas określony lub nieokreślony i umów zlecenia lub umów o dzieło;
 - 10) zakupu gruntów lub innych nieruchomości;
 - 11) bezpośrednio związanych z produkcją podstawową produktów rolnych w rozumieniu art. 2 pkt 44 rozporządzenia 2022/2472 oraz kosztów związanych ze zbywaniem/sprzedażą tych produktów w formie nieprzetworzonej;
 - 12) zakupu kotłów do spalania słomy.

V. Wyplata pomocy

V.1.Warunki wypłaty pomocy

1. Ogólne warunki dotyczące wypłaty pomocy oraz zaliczek zostały określone w wytycznych podstawowych.
2. Interwencja znajduje się poza zakresem art. 42 TFUE i podlega ocenie zgodności z zasadami pomocy państwa.
3. Pomoc realizowana jest w formie:
 - 1) płatności ryczałtowej albo
 - 2) refundacji.
4. Płatność ryczałtowa wypłacana jest w dwóch ratach i jej wysokość wynosi maksymalnie do 65% kosztów kwalifikowalnych operacji, w odniesieniu do:
 - 1) podejmowania lub wykonywania działalności w ramach RHD – ryczałt na jednego beneficjenta w okresie realizacji Programu wynosi, w zależności od wielkości operacji – nie więcej niż:
 - a) 30 000 zł albo
 - b) 60 000 zł albo
 - c) 120 000 zł;
 - 2) podejmowania działalności gospodarczej/MOL w zakresie przetwarzania produktów rolnych – ryczałt na jednego beneficjenta w okresie realizacji Programu wynosi, w zależności od wielkości operacji – nie więcej niż:
 - a) 30 000 zł albo
 - b) 60 000 zł albo
 - c) 120 000 zł.
5. Płatność udzielana w formie refundacji wypłacana jest maksymalnie do 50% kosztów kwalifikowalnych operacji. Refundacja wypłacana jest w odniesieniu do kontynuacji wykonywania działalności gospodarczej (w tym MOL) przez mikroprzedsiębiorcę w okresie realizacji Programu. Wsparcie na jednego beneficjenta wynosi maksymalnie 500 000 zł. Minimalna kwota pomocy na realizację operacji w ramach refundacji wynosi 10 000 zł.

V.2. Warunki wypłaty pomocy w ramach płatności ryczałtowej

1. Płatność w formie ryczałtowej wypłacana jest beneficjentowi, o którym mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 1 i 2, w następujący sposób:

1) w dwóch ratach:

a) pierwsza rata (WOP I) wynosi 80% kwoty przyznanej pomocy, w zależności od wielkości operacji – nie więcej niż:

– 24 000 zł albo

– 48 000 zł albo

– 96 000 zł,

b) druga rata (WOP II) wynosi 20% kwoty przyznanej pomocy, w zależności od wielkości operacji – nie więcej niż:

– 6 000 zł albo

– 12 000 zł albo

– 24 000 zł,

2) na wniosek o płatność złożony:

a) w terminie 6 miesięcy od dnia przyznania pomocy – w przypadku WOP I,

b) po zrealizowaniu operacji, jednak nie później niż do dnia 30 czerwca 2029 r. – w przypadku WOP II

– jeżeli spełnione są inne warunki wypłaty odpowiednio pierwszej lub drugiej raty pomocy.

2. Weryfikacja realizacji inwestycji zaplanowanych w biznesplanie odbywa się w ujęciu rzeczowym, a nie finansowym, co oznacza, że sprawdzany jest sam fakt realizacji inwestycji, a nie koszty realizacji danej inwestycji.

V.2.1 Warunki wypłaty I raty pomocy w ramach płatności ryczałtowej

1. Pomoc w formie płatności ryczałtowej wypłaca się, jeżeli w terminie 6 miesięcy od dnia przyznania pomocy beneficjent, o którym mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 1 i 2:

- 1) rozpoczął realizację biznesplanu, przy czym uznaje się, że rozpoczęcie realizacji biznesplanu następuje przez dokonanie czynności mającej na celu realizację określonych w nim inwestycji, w szczególności przez:
 - a) rozpoczęcie prac związanych z inwestycją budowlaną lub
 - b) zakup nowej maszyny, urządzenia lub wyposażenia lub dokonanie czynności, w wyniku której ma nastąpić przeniesienie własności lub posiadania maszyny lub urządzenia, lub
 - c) zawarcie umowy, w wyniku której ma nastąpić świadczenie usług, lub
 - d) prace przygotowawcze, takie jak: uzyskanie pozwoleń, zezwoleń lub innych decyzji, których uzyskanie jest wymagane przez odrębne przepisy do realizacji inwestycji objętych WOPP,lub
- 2) rozpoczął prowadzenie ewidencji do celów podatkowych oraz do celów bezpieczeństwa żywności, lub
- 3) podjął wykonywanie działalności w zakresie objętym operacją w ramach RHD, w przypadku podmiotu o którym mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 1 – co należy potwierdzić zaświadczeniem o wpisie do rejestru zakładów prowadzonych odpowiednio przez Powiatowego Lekarza Weterynarii (w przypadku produktów pochodzenia zwierzęcego oraz żywności zawierającej jednocześnie produkty pochodzenia zwierzęcego i środki spożywcze pochodzenia niezwierzęcego) lub Powiatowego Inspektora Sanitarnego/Państwowego Granicznego Inspektora Sanitarnego (w przypadku żywności pochodzenia niezwierzęcego), lub
- 4) podjął wykonywanie działalności gospodarczej/MOL w przypadku podmiotu, o którym mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 2.

V.2.2 Warunki wypłaty II raty pomocy w ramach płatności ryczałtowej

Drugą ratę pomocy w ramach płatności ryczałtowej wypłaca się, jeżeli beneficjent w okresie nie dłuższym niż 24 miesiące od dnia zawarcia umowy o przyznanie pomocy zrealizował zaplanowane w biznesplanie inwestycje i złożył WOP II.

V.3. Warunki wypłaty pomocy w ramach refundacji

1. Ogólne warunki dotyczące wypłaty pomocy w ramach refundacji oraz zaliczek zostały określone w wytycznych podstawowych. Zaliczka jest wypłacana beneficjentowi jednorazowo.
2. Płatność w formie refundacji wypłacana jest beneficjentowi, o którym mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 3, jeżeli:
 - 1) operacja zostanie zrealizowana maksymalnie w 2 etapach;
 - 2) zawarte w biznesplanie inwestycje zostaną zrealizowane, a WOP zostanie złożony w ramach refundacji w okresie nie dłuższym niż 24 miesiące od dnia zawarcia umowy o przyznanie pomocy – lecz nie później niż do dnia 30 czerwca 2029 roku.

VI. Zobowiązania beneficjenta w OZC

1. Ogólne warunki dotyczące zobowiązań w OZC zostały określone w wytycznych podstawowych.
2. Wnioskodawca zobowiązuje się do:
 - 1) niefinansowania kosztów operacji z udziałem innych środków publicznych, celem uniknięcia podwójnego finansowania;
 - 2) kontynuowania wykonywania działalności, o której mowa w podrozdziale IV.1. ust.1 niniejszych wytycznych do dnia, w którym upływa 5 lat od dnia wypłaty płatności końcowej w związku z realizacją operacji.
3. Podmiot, o którym mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 2 niniejszych wytycznych, w przypadku przetwarzania powyżej 50% ilości produktów rolnych spoza gospodarstwa prowadzonego przez posiadacza samoistnego lub zależnego, zobowiąże się, że po złożeniu ostatniego wniosku o płatność do dnia, w którym upływa 5 lat od dnia wypłaty płatności końcowej, w OZC w każdym roku będzie nabywał co najmniej 50% ilości produktów rolnych przeznaczonych do przetwarzania na podstawie co najmniej 3-letnich umów, obejmujących mechanizm ustalania cen nabycia tych produktów, zawieranych bezpośrednio z:
 - 1) producentami rolnymi lub
 - 2) zorganizowanymi formami współpracy rolników.
4. Podmiot, o którym mowa w podrozdziale IV.1. ust. 1 pkt 3 niniejszych wytycznych, zobowiąże się do przetwarzania produktów rolnych z gospodarstwa

przetranszowanego w sposób samoistny lub zależny, w ilości co najmniej 50% przetwarzanych produktów rolnych, w okresie po złożeniu ostatniego wniosku o płatność do dnia, w którym upływa 5 lat od dnia wypłaty płatności końcowej.

5. Zobowiązań, o których mowa w ust. 3, nie stosuje się do podmiotów przetwarzających:

- 1) miód naturalny i inne produkty pszczele, produkty runa leśnego lub dziczyznę;
- 2) produkty uboczne pochodzenia zwierzęcego;
- 3) co najmniej 50% całości przetwarzanych produktów rolnych, w ujęciu ilościowym, wytworzonych w ramach prowadzonej przez nich działalności rolniczej.

VII. Zwrot pomocy

1. Ogólne warunki dotyczące zwrotu pomocy zostały określone w wytycznych podstawowych.
2. Beneficjent udzielonego wsparcia jest zobligowany do zwrotu pobranej kwoty pomocy w sytuacji braku wypełnienia zobowiązań określonych w rozdziale VI niniejszych wytycznych oraz zobowiązań określonych w wytycznych podstawowych.

Załącznik nr 1 – Wykaz rodzajów działalności objętych wsparciem wg Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) w ramach interwencji I.10.6.1

Rodzaje działalności gospodarczej wg kodu PKD objęte wsparciem w ramach interwencji I.10.6.1	
10.11.Z	Przetwarzanie i konserwowanie mięsa, z wyłączeniem mięsa z drobiu
10.12.Z	Przetwarzanie i konserwowanie mięsa z drobiu
10.13.Z	Produkcja wyrobów z mięsa, włączając wyroby z mięsa drobiowego
10.31.Z	Przetwarzanie i konserwowanie ziemniaków
10.32.Z	Produkcja soków z owoców i warzyw
10.39.Z	Pozostałe przetwarzanie i konserwowanie owoców i warzyw
10.41.Z	Produkcja olejów i pozostałych tłuszczów płynnych
10.51.Z	Wytwarzanie wyrobów mleczarskich
10.61.Z	Wytwarzanie produktów przemiału zbóż
10.62.Z	Wytwarzanie skrobi i wyrobów skrobiowych – dotyczy podmiotów wykonujących działalność w zakresie przetwarzania ziemniaków lub zboża na skrobię
10.71.Z	Produkcja pieczywa, produkcja świeżych wyrobów ciastkarskich i ciastek
10.72.Z	Produkcja sucharów i herbatników, produkcja konserwowanych wyrobów ciastkarskich i ciastek
10.73.Z	Produkcja makaronów, klusek, kuskusu i podobnych wyrobów mącznych
10.82.Z	Produkcja kakao, czekolady i wyrobów cukierniczych
10.83.Z	Przetwórstwo herbaty i kawy – dotyczy podmiotów wykonujących działalność w zakresie produkcji herbat ziołowych lub herbat ziołowych z dodatkiem owoców i innych roślin
10.84.Z	Produkcja przypraw
10.85.Z	Wytwarzanie gotowych posiłków i dań
10.89.D	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych, gdzie indziej niesklasyfikowana – dotyczy podmiotów wykonujących działalność w zakresie produkcji wyrobów z jaj
10.89.D	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych, gdzie indziej niesklasyfikowana – dotyczy podmiotów wykonujących działalność w zakresie przetwórstwa miodu
10.89.D	Produkcja pozostałych artykułów spożywczych, gdzie indziej niesklasyfikowana – dotyczy podmiotów wykonujących działalność w zakresie przetwórstwa chmielu
10.91.Z	Produkcja gotowej paszy dla zwierząt gospodarskich
10.92.Z	Produkcja gotowej karmy dla zwierząt domowych
11.01.Z	Destylowanie, rektyfikowanie i mieszanie alkoholi – dotyczy podmiotów wykonujących działalność w zakresie produkcji alkoholu etylowego, po przetworzeniu przeznaczonego do spożycia
11.02.Z	Produkcja win gronowych
11.03.Z	Produkcja cydru i pozostałych win owocowych, z wyłączeniem produkcji wyrobów winopochodnych i winopodobnych

13.10.D	Przygotowanie i przędzenie włókien tekstylnych – dotyczy podmiotów wykonujących działalność w zakresie wydobywania włókna ze słomy lnianej i konopnej
20.14.Z	Produkcja pozostałych podstawowych chemikaliów organicznych – dotyczy podmiotów wykonujących działalność w zakresie produkcji alkoholu etylowego nieprzeznaczonego do spożycia

Załącznik nr 2 – Wykaz rodzajów kosztów związanych ze Strategią „Od pola do stołu” na rzecz sprawiedliwego, zdrowego i przyjaznego dla środowiska systemu żywnościowego w ramach interwencji I.10.6.1

Rodzaje kosztów związanych ze Strategią „Od pola do stołu” w ramach interwencji I.10.6.1	
1.	Zrównoważone metody przetwarzania, znakowania, etykietowania, gospodarki obiegu zamkniętego, w tym w zakresie ograniczenia wykorzystania tworzyw sztucznych, tj. inwestycje dotyczące: – modernizacji źródeł ciepła wykorzystywanego w procesach technologicznych, – maszyn i urządzeń do pakowania, znakowania i etykietowania produktów, – systemów etykiet umożliwiających identyfikację miejsca produkcji surowca/ żywności, w tym block-chain, – systemów informatycznych umożliwiających identyfikację i monitoring warunków, przetwarzania, przechowywania czy transportu produktów, – urządzeń i maszyn umożliwiających odzyskiwanie energii z procesów produkcyjnych i przetwórczych, – systemów odzyskiwania i oczyszczania wody szarej, – systemów do pakowania w materiały biodegradowalne, – infrastruktury do opakowań wielokrotnego użytku i systemów zwrotów opakowań, – instalacji OZE na potrzeby przetwórstwa żywności, – instalacji biogazowych zasilanych odpadami z przemysłu spożywczego, – inteligentnych systemów umożliwiających ograniczenie zużycia energii i wody w procesach przetwórczych, – infrastruktury do przetwarzania produktów ubocznych przemysłu rolno-spożywczego na produkty paszowe, – audytów energetycznych, śladu środowiskowego, węglowego i wodnego, – technologii minimalnie przetwarzającej żywność, które zachowują jej wartość odżywczą, w tym konfitowanie.
2.	Ograniczanie strat i marnowania żywności, tj. inwestycje dotyczące: – maszyn i urządzeń pozwalających na wydłużenie trwałości produktów, – urządzeń chłodniczych, komór chłodniczych, urządzeń do kontroli atmosfery, – urządzeń i technologii umożliwiających pakowanie produktów w modyfikowanej atmosferze, – urządzeń do paletowego przechowywania produktów w modyfikowanej atmosferze (lub inne o małej skali możliwe do wdrożenia w gospodarstwach),

	– technologii i urządzeń umożliwiających zagospodarowanie odpadów, – infrastruktury do konserwacji i przetwarzania odpadów w biomasę do celów wytwarzania kompostu lub nośników energii, – infrastruktury umożliwiającej transport odpadów i ubocznych produktów do biogazowni, w tym rurociągi.
3.	Wytwarzanie i sprzedaż/zbywanie produktów ekologicznych, tj. inwestycje dotyczące: – technologii i urządzeń, w IT umożliwiających tworzenie nowych kanałów dystrybucji, – rozwoju platform e-commerce lub sklepów internetowych do sprzedaży produktów ekologicznych bezpośrednio do konsumentów, – mobilnych i stacjonarnych punktów dystrybucji.
4.	Przetwarzanie produktów certyfikowanych w ramach systemu integrowanej produkcji roślin, tj. inwestycje dotyczące: – technologii i urządzeń, w IT umożliwiających tworzenie nowych kanałów dystrybucji, – mobilnych i stacjonarnych punktów dystrybucji, – urządzeń do sortowania, kalibrowania, pakowania produktów wytwarzanych w ramach uznanych systemów jakości, – etykietowanie i identyfikacja produktów.
5.	Inwestycje dotyczące działalności, w ramach której wykorzystywane są produkty rolne objęte krajowymi i unijnymi systemami jakości żywności w tym: – systemów informatycznych umożliwiających identyfikację i śledzenie surowców i produktów, w tym block-chain, – technologii i urządzeń, w tym IT umożliwiających tworzenie nowych kanałów dystrybucji, – urządzeń do sortowania, kalibrowania, pakowania produktów wytwarzanych w ramach uznanych systemów jakości.

Załącznik nr 3 – Wykaz rodzajów kosztów (budowy, w tym rozbudowy, przebudowy lub remontu połączonego z modernizacją infrastruktury) związanych z ochroną środowiska lub przeciwdziałaniem zmianom klimatu na potrzeby wykonywanej działalności przetwórczej w zakresie przetwarzania i sprzedaży/zbywania przetworzonych produktów rolnych w ramach interwencji I.10.6.1

Rodzaje kosztów związanych z ochroną środowiska lub przeciwdziałaniem zmianom klimatu na potrzeby wykonywanej działalności przetwórczej w zakresie przetwarzania i sprzedaży/zbywania przetworzonych produktów rolnych w ramach interwencji I.10.6.1	
1.	Urządzenia do składowania i zagospodarowywania odpadów
2.	Oczyszczalnie ścieków i podczyszczalnie ścieków na potrzeby wykonywanej działalności gospodarczej
3.	Zbiornikowe systemy bioremediacji (neutralizacji) odpadów i ścieków
4.	Biogazownie i inne instalacje do produkcji biogazu na potrzeby wykonywanej działalności gospodarczej
5.	Instalacje paneli słonecznych, ogniw fotowoltaicznych; instalacje solarne, magazyny energii, instalacje odzysku ciepła, pompy ciepła do produkcji energii, kotłów i pieców na biomasę (z wyłączeniem kotłów do spalania słomy)
6.	Termomodernizacja budynków służących do przechowywania, magazynowania, pakowania, przeładunku, przygotowania do sprzedaży lub wprowadzania do obrotu produktów rolnych, z wyłączeniem rybołówstwa lub akwakultury
7.	Małe elektrownie wiatrowe do produkcji energii na potrzeby wykonywanej działalności gospodarczej
8.	Systemy odzysku wody i ponownego wykorzystania w procesach produkcyjnych
9.	Nowe urządzenia i instalacje umożliwiające wtórne wykorzystywanie opakowań oraz ich recykling
10.	Zastosowanie systemów chłodniczych o zmniejszonym lub neutralnym oddziaływaniu na środowisko